

Chorna M. V.

Kharkiv State University of Food Technology and Trade

Dyadin A. S.

Kharkiv National University of Internal Affairs

METHODICAL APPROACH TO EVALUATING THE EFFICIENCY OF BUSINESS ACTIVITIES IN RETAIL TRADE

Summary

In the article proposed and substantiated a methodical approach of assessing the level of efficiency of entrepreneurial activity in retail trade, which involves the procedure of zoning based on the matrix, each segment of which characterizes the level of efficiency for the two main vectors. Shows a set of essential elements of information and mathematical tools for the estimation process, namely the principles, criteria, indicators, methods of valuation and evaluation. Justified, the methods of formal rationing of indicators, taking into account the quantitative range of possible values.

Key words: efficiency, entrepreneurial activity, retail, enterprise, methodical approach, assessment, zoning.

УДК 330.342:338.1

Швець Ю. О.

Соловйова К. О.

Запорізький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ ЗМІННОСТІ ЧИННИКІВ ОТОЧУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано наявні підходи вітчизняних та зарубіжних учених до трактування сутності дефініції «економічний розвиток». Удосконалено сутність поняття «економічний розвиток», яке запропоновано розглядати як сукупність заходів щодо цілеспрямованого впливу на діяльність підприємства, які спрямовані на зміну внутрішньої системи управління підприємством за умови врахування дії загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, що дасть змогу налагодити діяльність підприємства, підвищити рівень його дохідності, покращити імідж на ринку. Розглянуто наявні підходи до класифікації економічного розвитку на підприємстві. Досліджено та обґрунтовано перелік факторів впливу на механізм планування економічного розвитку. Досліджено механізми планування економічного розвитку. Наведено перелік заходів щодо підвищення ефективності планування економічного розвитку промислового підприємства.

Ключові слова: економічний розвиток, промислове підприємство, планування, структура механізму, механізм розвитку.

Постановка проблеми. У наш час умови функціонування промислових підприємств можна охарактеризувати фінансовою кризою, зростанням конкуренції та неспроможністю забезпечити стабільний економічний розвиток підприємства. Саме тому політика підприємств має бути спрямована не лише на забезпечення підтримання життєдіяльності, але й на планування економічного розвитку підприємства. За сучасних умов розвитку чинники зовнішнього і внутрішнього середовища вкрай негативно впливають на економічний розвиток підприємств та механізм його планування, що підтверджує актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління розвитком промислових підприємств присвячено праці зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема: О.Л. Гапоненка, О.В. Грабельської, Є.Г. Єліферова, Ю.С. Погорелова, І.В. Смолина, М.Р. Тимощука, Л.В. Фролової. Наявні дослідження мають велике значення для розвитку економіки та економічного планування діяльності підприємств, але необхідно підкреслити, що деяке коло питань концептуального характеру залишилося недостатньо розкритим. Нині вчені розглядають окремі аспекти управління розвитком підприємства та не приділяють уваги створенню єдиної цілісної системи планування економічного розвитку підприємства за умови негативної дії загроз та ризиків оточуючого середовища.

Мета статті полягає в аналізі підходів до визначення поняття «економічний розвиток», розширенні його дефініції, удосконаленні економічного розвитку підприємства, удосконаленні механізму планування економічного розвитку промислового підприємства, визначенні факторів впливу на економічний розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині економічний розвиток є передумовою успішного функціонування підприємницької діяльності, забезпечення конкурентної переваги та вирішення соціальних проблем країни. Сьогодні неможливо уявити діяльність промислового підприємства без стратегії економічного розвитку. В умовах швидкого розвитку науки та техніки, появи нових продуктів більше уваги має приділятися формуванню економічного потенціалу підприємства. Ця проблема постала з появою першого підприємства та особливо актуальною вона стала на початку ХХ ст.

Недостатня увага до конкуренції на ринках, напрямів диверсифікації виробництва, швидкості технологічного оновлення, ефективного використання матеріальних і людських ресурсів знизилася швидкість процесу структурного перетворення промислового підприємства.

Будь-яке підприємство – це складна система, яка існує в певному зовнішньому середовищі, здатному до швидких та непередбачуваних змін. Підтримувати

стан підприємства в умовах стабільного функціонування та рухатися вперед можливо тільки за умови пристосування до змін зовнішнього середовища, коригування змін внутрішнього середовища. Це дає поштовх підприємству стосовно створення механізму планування економічного розвитку, тобто сталої та чітко розробленої програми дій усіх підрозділів.

На нашу думку, доцільно проаналізувати наявні підходи вчених до визначення поняття «економічний розвиток» (табл. 1).

Розвиток підприємства означає зміни в якості виробленої продукції та реорганізацію його організаційної структури, підвищення ефективності та продуктивності діяльності, зміну асортименту послуг, що ним надаються.

Що стосується підприємства, то, на нашу думку, слід навести таке визначення економічного розвитку промислового підприємства: це сукупність заходів щодо цілеспрямованого впливу на діяльність підприємства, які спрямовані на зміну внутрішньої системи управління за умови врахування дії загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, що дасть змогу налагодити діяльність підприємства, підвищити рівень його доходності, покращити імідж на ринку. Аналіз літературних джерел та власні дослідження дають змогу класифікувати економічний розвиток на підприємстві за певними ознаками (табл. 2).

Наведена класифікація економічного розвитку промислових підприємств дає змогу більш детально розглянути та оцінити всі чинники і фактори, які впливають на формування механізму економічного розвитку та пов'язані із цим проблеми.

Необхідність планування економічного розвитку на промислових підприємствах підтверджується наявними проблемами, які діють у даній галузі, а саме:

- застаріле обладнання;
- високий рівень конкурентної боротьби;
- відсутність державної підтримки;
- зростання частки витрат;
- значна енергоємність виробництва;
- підвищення цін на енергоресурси;
- відсутність інновацій;
- зниження попиту на товари національних виробників;
- недосконалість кредитної системи.

Варто зауважити, що проблеми розвитку промислових підприємств пов'язані з несприятливою зовнішньо-економічною кон'юнктурою, оскільки багато підприємств просто не витримують конкуренції. Велику роль у нормальному функціонуванні організації відіграють також податкове навантаження на нього та обмежений доступ до кредитних ресурсів комерційних банків. Розв'язання даних проблем неможливо без

Таблиця 1

Визначення поняття «економічний розвиток»

Підходи	Трактування
Л. Безчасний, Г. Мюрдаль, А. Кругер, Л. Вальцерович, Х. Томас	Покращення добробуту, доходів на душу населення; покращення якості життя; збільшення ступеня задоволеності потреб населення.
Б. Габонович, Г. Кларке, Д. Лук'яненко	Циклічний характер існування підприємства, пов'язаний із прогресом та зростанням.
Р. Нурсєв, С. Енке, Г. Арндт	Комплексний характер змін, який визначається перетвореннями в технічній, економічній та соціальній сферах, у галузях технологій та освіти.
Б. Шаванс, А. Назаретян, В. Бранський	Закономірна зміна порядку та хаосу, процес історичної обумовленості розвитку на основі еволюційних змін.
Д.М Євдокимова	Динамічний процес, що проявляється шляхом зрушень у структурі системи за умови збереження її цілісності.
В.П. Залуцький	Зміни соціально та економічно важливих показників у результаті реалізації рішень та використання потенціалу.
В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, М.О. Кизим	Певний процес кількісних та якісних перетворень у системі, у результаті чого підвищується її опірність негативному впливу оточуючого середовища.
Л.Г. Мельник	Закономірна та незворотна зміна системи шляхом реалізації притаманних організації механізмів.

Джерело: складено на основі [11, с. 203; 12]

Таблиця 2

Класифікація економічного розвитку на промислових підприємствах

Підходи	Класифікації економічного розвитку промислового підприємства
Н.Г. Георгіаді	Залежно від змісту: економічний, управлінський, техніко-технологічний, соціальний види розвитку підприємства. Залежно від видів діяльності: виробничий, інноваційний, інвестиційний, маркетинговий, інформаційно-комунікаційний.
Л.С. Запасна	Залежності від виду потенціалу: виробничий, фінансовий, комунікаційний, інноваційний, маркетинговий, управлінський, мотиваційний та трудовий.
А.Р. Дунська	Залежно від аспектів розвитку: технічний, ринковий, організаційний.
О.П. Пащенко	Залежно від складників потенціалу підприємства: майновий, виробничий, маркетинговий, фінансовий.
Н.В. Афанасьєва, В.Д. Рогожин, В.І. Рудика	Залежно від напрямів розвитку: збільшення об'ємів споживання економічних ресурсів; зміни у складі елементів чи їх поєднань; зрушення в споживчих характеристиках елементів.
Л.Д. Забродська	Залежно від форми розвитку: ринковий; організаційний; діловий.
Н.П. Масленнікова, Е.М. Коротков, Е.А. Смирнов	Виділяють дві форми розвитку: еволюційну і революційну.
І.В. Богатирьов	Залежно від масштабу змін у соціально-економічній системі підприємства: загальнокорпоративний та внутрішньо корпоративний; від характеру змін: спрямований, циклічний, спіральний розвиток; від рівня невизначеності процесів: прогнозований та випадковий розвиток; від можливості управління змінами: керований чи спонтанний розвиток.

Джерело: складено на основі [9, с. 10; 10]

цілісного підходу та визначення механізму економічного розвитку підприємства, яка стосуватиметься не лише технічного оновлення певних галузей виробництва, а і зміни в науково-технічній та інноваційній політиці [1, с. 24–27].

Розвиток промислового підприємства має проходити так, щоб усі зміни у виробничій, інноваційній та управлінській діяльності сприяли підвищенню рентабельності, стабільності та всіх важливих характеристик, що притаманні розвитку підприємства. [2, с. 288].

Необхідно зауважити, що економічний розвиток підприємства – незворотній процес, який створює умови для несподіваних або керованих переходів від одного стану до іншого через процеси змін. Першоосною і джерелом розвитку підприємства необхідно вважати зміни внутрішньосистемного характеру та зміни, які являють собою результат взаємодії економічної системи з навколишнім середовищем.

Ознаками економічного розвитку на підприємства слід уважати:

- нарощення обсягів виробництва та реалізації продукції;

- підвищення рівня доходів підприємства;
- структурні зрушення;
- зміну асортименту продукції і послуг;
- упровадження інноваційних технологій в управлінні;

- збільшення обсягу капіталу підприємства;
- задоволення потреб споживачів [7, с. 164–168].

Для розроблення і реалізації назначеного плану дій велике значення має аналіз ринкових чинників, що впливають на стан підприємства. До даних чинників належать рівень конкуренції, кон'юнктура ринку, попит і пропозиція. [3].

Економічний розвиток включає в себе такі дії:

- визначення напрямів розвитку;
- створення і використання науково-технічного та ресурсного потенціалу;
- створення умов для здійснення оновлення;
- покращення структури промислового виробництва;
- приведення всіх систем підприємства у відповідність з міжнародними стандартами щодо якості продукції та процесу її виробництва;
- розроблення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення підготовки та підвищення кваліфікації робітників.

Саме такі дії дадуть змогу створити певну систему планування економічного розвитку, що забезпечує ефективне управління промисловим підприємством. Для промислового підприємства важливими є розроблення успішного плану дій та його конкретне здійснення, тому основна увага в процесі приділяється не тільки розробленню плану, а і його втіленню в життя. Під час складання планів доцільно звернути уваги на основні моменти, такі як: маркетингова та виробнича діяльність; соціальний розвиток персоналу; матеріально-технічне забезпечення; організація праці та управління; інвестиційна діяльність; фінансова діяльність; інноваційний розвиток [4, с. 35].

Проаналізуємо діючі механізми планування економічного розвитку промислових підприємств, для кращого сприймання дані представлені в табл. 3.

Проаналізувавши механізми та програми планування економічного розвитку підприємства та системати-

Рис. 1. Удосконалений механізм планування економічного розвитку

Таблиця 3

Механізми планування економічного розвитку промислового підприємства

Головна мета механізму планування економічного розвитку – забезпечення стійкого економічного зростання та стабільного функціонування підприємства і його прогресивного розвитку в майбутньому	Основні характеристики наявних механізмів економічного розвитку
	Структура механізму: - економічні важелі: ціни, тарифи, ставки, відсотки, пільги, штрафи, санкції; - цілі: забезпечення якості продукції, соціальний розвиток, охорона навколишнього середовища, економічне використання всіх видів ресурсів, науково-технічний розвиток підприємства; - функціональні підсистеми: планування, ціноутворення, фінансування, облік і контроль, аналіз
	Структура механізму: - завдання механізму планування: ефективне використання потенціалу підприємства, зміцнення конкурентних позицій на ринку, покращення планових показників діяльності підприємства; - принципи: інтегрованості, комплексності, оптимальності, економічності, альтернативності, об'єктивності; - важелі управління: економічні закони, методи та інструменти управління розвитком
	Структура механізму: - цілі: продуктивність, ефективність, економічна безпека; - принципи: ефективності, доцільності, раціональності, науковості, відповідності, системності; - функції: виробнича, маркетингова, фінансова

Джерело: складено на основі [8; 12]

зувавши наявну інформацію, потрібно зазначити, що у цілому механізм планування економічного розвитку на промисловому підприємстві реалізується через такі основні етапи (рис. 1):

1) прогнозування – являє собою чітке визначення цілей, постановка завдань функціонування і розвитку, розроблення шляхів і методів реалізації планів;

2) організація та координування – даний етап визначається створенням факторів та процесів практичного виконання планів;

3) стимулювання – включає в себе створення мотивів чи певних стимулів для персоналу задля ефективних дій;

4) контроль і моніторинг – періодичний нагляд за результатами діяльності, аналіз, перегляд планів, шляхів і методів їх реалізації.

Проаналізувавши механізм планування економічного розвитку, доцільно виокремити фактори впливу на економічний розвиток підприємства. Ефективність планування економічного розвитку промислового підприємства визначають такі фактори внутрішнього середовища:

- розташування підприємства;
- забезпечення інформаційними ресурсами;
- ефективність та якість діяльності керівника;
- рівень кваліфікації та професіоналізму працівників;
- забезпечення необхідними ресурсами;
- наявність ефективної технології виробництва;
- інформаційна та економічна безпека;
- налагоджені зв'язки з діловими партнерами;
- економічний потенціал підприємства;
- наявність постійних каналів збуту.

Також велику роль у плануванні економічного розвитку промислового підприємства відіграють фактори зовнішнього середовища, до яких належать:

- рівень інфляції;
- рівень безробіття;
- рівень процентної ставки;
- рівень освіти та життя населення;
- прийняття нових законів та підзаконних актів;
- укладання міжнародних договорів.

Для покращення планування економічного розвитку промислового підприємства необхідно: вдосконалення методології прогнозування; розвиток інформаційної бази планово-економічних розрахунків та показників; підвищення професіоналізму та кваліфікації працівників усіх служб

підприємства; застосування у виробничій діяльності засобів комп'ютерної техніки та інформаційних технологій; стимулювання працівників промислового підприємства.

Проаналізувавши фактори впливу на планування економічного розвитку промислового підприємства, необхідно визначити, що планування економічного розвитку пов'язане з такими складниками підприємницької діяльності, як фінансово-економічний, інформаційний, правовий, технічний, технологічний. Зростання чи, навпаки, спад показників, що описують кожний із цих складників, може призвести до зміни економічного розвитку підприємства.

Висновки. Вивчено та проаналізовано підходи вчених до трактування поняття «економічний розвиток» та з'ясовано, що економічний розвиток – це сукупність заходів щодо цілеспрямованого впливу на діяльність підприємства, які спрямовані на зміну внутрішньої системи управління за умови врахування дії загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, що дасть змогу налагодити діяльність підприємства, підвищити рівень його доходності, покращити імідж на ринку. Також з'ясовано, що на економічний розвиток впливають зовнішні фактори, а саме: рівень інфляції, рівень безробіття, рівень процентної ставки, рівень освіти та життя населення, прийняття нових законів та підзаконних актів, укладання міжнародних договорів; та внутрішні фактори, до яких належать: розташування підприємства, забезпечення інформаційними ресурсами, ефективність та якість діяльності керівника, рівень кваліфікації та професіоналізму працівників, забезпечення необхідними ресурсами, наявність ефективної технології виробництва, інформаційна та економічна безпека, налагоджені зв'язки з діловими партнерами, економічний потенціал підприємства, наявність постійних каналів збуту.

У статті наведено вдосконалений механізм планування економічного розвитку, основні цілі якого: вихід підприємства на інноваційний шлях розвитку, підвищення якості продукції, покращення показників рентабельності, платоспроможності, ліквідності, закріплення позицій на ринку. В основі механізму лежать такі складники: планування та прогнозування напрямів розвитку, поліпшення якості управління підприємством, підвищення кваліфікації робітників, науково-технічні розробки та здійснення ефективної економічної політики.

Список використаних джерел:

1. Апарова О.В. Інструменти стимулювання економічного зростання та розвитку / О.В. Апарова // Теорія та практика державного управління. – 2013. – Вип. 1. – С. 201–212.
2. Хамініч С.Ю. Управління підприємством на засадах освітнього потенціалу: [монографія] / С.Ю. Хамініч. – Д.: ДНУ, 2006. – 288 с.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року» від 17 липня 2013 р. № 603-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-%D1%80>.
4. Запасна Л.С. Економічна сутність розвитку підприємства / Л.С. Запасна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp96/knp96_33-37.pdf.
5. Хвостіна І.М. Механізм управління розвитком підприємства / І.М. Хвостіна // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 1. – С. 30–33.
6. Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / Д.М. Євдокимова. – К., 2002. – 20 с.
7. Залуцький В.П. Сутність соціально-економічного розвитку машинобудівних підприємств: методи та принципи їх забезпечення / В.П. Залуцький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11. – С. 163–169.
8. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України): автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». – К., 2004. – 22 с.
9. Георгіаді Н.Г. Інтегровані системи управління економічним розвитком машинобудівних підприємств: [монографія] / Н.Г. Георгіаді. – Львів: Львівська політехніка, 2009. – 336 с.

10. Дунська А.Р. Інноваційна стратегія як сучасний інструмент управління розвитком підприємства / А.Р. Дунська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20101008/5_dunska.htm.
11. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти: [монографія] / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.О. Шпак, В.А. Новицький. – Львів: Львівська політехніка, 2006. – 148 с.
12. Пашенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства / О.П. Пашенко // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 2. – Т. 2. – С. 99–103.

Швец Ю. А.

Соловьева Е. А.

Запорожский национальный университет

ОСОБЕННОСТИ ПЛАНИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ИЗМЕНЧИВОСТИ ФАКТОРОВ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Резюме

В статье проанализированы существующие подходы отечественных и зарубежных ученых к трактовке сущности дефиниции «экономическое развитие». Усовершенствована сущность понятия «экономическое развитие», которое предложено рассматривать как совокупность мероприятий целенаправленного влияния на деятельность предприятия, направленных на изменение внутренней системы управления предприятием при условии учета действия угроз внешней и внутренней среды, что позволит наладить деятельность предприятия, повысить уровень его прибыльности, улучшить имидж на рынке. Рассмотрены существующие подходы к классификации экономического развития на предприятии. Изучен и обоснован перечень факторов влияния на механизм планирования экономического развития. Изучены существующие механизмы планирования экономического развития. Представлен список мероприятий по повышению эффективности планирования экономического развития промышленного предприятия.

Ключевые слова: экономическое развитие, промышленное предприятие, планирование, структура механизма, механизм развития.

Shvets Yu. O.

Soloviova K. O.

Zaporizhzhya National University

FEATURES OF PLANNING OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF VARIABILITY OF ENVIRONMENTAL FACTORS

Summary

The article analyses existing approaches of domestic and foreign scientists to the interpretation of a definition of «economic development»; improves the essence of the concept of «economic development», which suggested to be viewed as a set of measures for purposeful impact on company activities and are aimed at replacing the internal control system subject to a consideration of action of threats of external and internal environment, which will establish the business, increase its level of profitability, improve the image in market. Considered existing approaches to the classification of economic development at the enterprise; investigated and substantiated a list of factors of impact on the mechanism of economic development planning; investigated the existing mechanisms of economic development planning; given a list of measures to improve economic development planning of the industrial enterprise.

Key words: economic development, industrial enterprise, planning, structure of mechanism, development mechanism.